

OM KRAMANDET OCH MODERNISMENS EVIGA PARADOXER
Pär Eliaeson

Jag var en av de första att skriva på uppropet mot ”förvanskning” av tillbyggnaden till Landsarkivet i Lund när uppmaningen landade i min mejlbox. När den webbaserade namnlistan efter endast tre dagar visade drygt 1200 underskrifter ångrade jag mig snabbt – som det antiflockdjur jag är – och började fundera över vad det var som kunnat orsaka detta sällan skådade fenomen i dessa sammanhang. Vad fick mig att så snabbt ansluta mig till uppropet, jag som varken kände till avsändaren eller – sanningen att säga – den aktuella byggnaden? Jag är övertygad om att den övervägande delen av de som skrev på var i samma situation. Vad fick alla dessa andra (mestadels arkitekter och antikvarier etc, men även fastighetsmäklare och annat löst folk) att också så tjänstviligt klicka på ”Skriv på”-knappen?

Till att börja med handlar det naturligtvis om den till intet förpliktigande och anonymiserande mediala spelplan som detta utspelar sig på. Internet har ju en underbar och fasansfull framkallningsförmåga av både mänskliga förtjänster och avgrundsdjup låghet. Det är så lätt att ta ställning (eller tro att man gör det i alla fall) när man mosigt stirrar in i sin datorskärm på surfarstråt. Nätets centrala egenskap ligger just där: i motståndslösheten och den uppluckrade geografin, vi förstår inte var vi är och hur vi kommit dit. Alla de upplevelser som normalt skänker oss vår långsiktiga erfarenhet och vår klokskap har i nätsurfandet eliminerats. Om flyget och snabbtåget har förstört reseupplevelsen genom att reducera den till att enbart komma fram, så har nätsurfandet gjort oss den björntjänsten ytterligare ett par gånger i kvadrat.

Ett till intet förpliktigande knappklickande på lösa och populistiska grunder, där har vi övervägande delen av vår nätkultur idag, så även resultatet av Landsarkivs-upppropet. Populismen gällande Landsarkivet i Lund är sedvanligt försmädligt upplagd. Det appelleras grundläggande till en av människans mest centrala egenskaper: konser-

vatismen, en ursprungligen mycket fin egenskap som har räddat många liv och upprätthållit åtskilliga civilisationer. Det VAR bättre förr, ju förr desto bättre. Förändring är av ondo. Man vet vad man har.

Inom svensk arkitektur är detta mer sant än inom andra områden. Bernt Nybergs fenomenala arkitektur för Byggnadsstyrelsen manifesterad i tillbyggnaden till Landsarkivet i Lund skulle sannolikt inte vara möjlig att skapa på samma nivå idag, av många skäl. Främst ekonomiska och hantverksmässiga, men även estetiskt. Denna byggnad är nog fanimej det hårdaste och mest svårtillgängliga jag har sett. En sådan estetisk och arkitektonisk kompromisslöshet går det bara att älska, om man har tillstymmelse till kunskap om och öppenhet inför byggnadskonstens poetik.

Men, vi som har vandrat vidare från modernismens hårda dogmer och naiva tro på eviga sanningar och vidgat vårt arkitekturbegrepp nöjer oss inte med detta orgiastiska tillstånd av uppfyllelse av byggnaders yttre och instrumentella ljuvlighet. Vi vet att arkitekturen rymmer mycket mer än hantverksskicklighet och materialfetischism och att den får sitt relevanta värde (även om det alltid är högst momentant och lokalt) av kontext och evigt föränderlig subjektivitet.

Landsarkivet 2011 är ett ytterligt mer komplext problem än vad en amatörmässigt sammanställd websida och ett fluffigt uppprop kan börja beskriva. För ett problem är det.

TILLBYGGNAD AV LANDSARKIVET I LUND
BYGGHERRE: BYGGNADSSTYRELSEN
HYRESGÄST: LANDSARKIVET I LUND
ARKITEKT: BERNT NYBERG
FÄRDIGSTÄLLT: AUGUSTI 1971

FOTO: PÄR ELIAESON

Den extrema arkitekturen (i tillbyggnaden, vill säga) är oerhört exklusiv och ickeflexibel. Landsarkivets tillbyggnad innehåller till i stort sett 90% av dess volym kompaktarkiv. Inte utan att det syns på byggnaden exteriöra uppsyn? Om man inte har kompaktarkiv där längre, vad skall man i hela friden då göra? Heder åt den som kan få till en ny användning av denna absurt renodlade och specialiserade arkitektur. Stackars Fojab arkitekter på uppdrag av nya fastighetsägaren Lunds nation har försök, därav denna storm i det lundensiska kulturminnesvårdsvattenglasat och Landsarkivets status som finarkitekturkramarfavorit.

Den senmodernistiska och lewerentzka ärlighetsivern lockar annars till många hjärtliga skratt idag. I Bernt Nybergs landsarkivstillbyggnad finns många postmoderna poänger att dekonstruera högdragenheten och gravallvaret med. Det bästa i det sammanhanget är väl ändå att den fullständigt överväldigande murverkan som den närmast skrattretande slutna och kärva byggnadskroppen ger motsvarar noll och intet i detta byggnadssätts egen logik: dessa till synes massivt murade ytterväggar är inte ens bärande, det är en intern betongstomme som gör jobbet – dom är bara dekoration, ett ytskikt, skalmur, fejk. Ho, ho!

Detta parat med den närmast parodiskt konventionella tegelbrutalismens/senmodernismens materialpalett: grovt helsingborgstegel murat med otroligt överdrivet kladdig murbrukshantering, profillösa glasmontage i breda mjukfogar, avvikande detaljer i maximalt dekorativt rostet cortenstål och naturligtvis rå betong med synlig ballast, gör landsarkivstillbyggnaden till en extremt manieristisk arkitektur, där ingenting är vad det verkar och ingenting är ärligt, utan bara följer stil, trend och konvention. Ho, ho!

Ingenting av detta hindrar dock att landsarkivstillbyggnaden är mycket högtstående tidstypisk arkitektur som förtjänar mesta möjliga varsamhet i en framtida fastighetsutveckling. Som jag brukar säga: "Man kan göra vad som helst, bara man gör det bra!" Vissa saker är dock omöjliga, eftersom man då sviker sina kvalitetsideal – det får man ta konsekvenserna av. Hänger ni med? ■

